

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Орленка Миколи Івановича
**«Проблеми та методи реставрації пам'яток архітектури в Україні
(XI - поч. XX ст.)»**,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора архітектури
за спеціальністю

18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Сьогодні в Україні склалася кризова ситуація в реставраційній і пам'яткоохоронній галузях: в Державному реєстрі постійно зменшується кількість пам'яток, які перебувають під охороною держави, спостерігаються масові випадки умисного доведення історичних об'єктів до аварійного стану з метою звільнення ділянки під нове будівництво, не виконується пам'яткоохоронне законодавство, не дотримуються вимоги охоронних зон в містах. Це визначає актуальність теми докторського дослідження Миколи Івановича Орленка.

Дисертація складається з анотацій, вступу, шести розділів з висновками до них, загальних висновків, літератури і додатків.

У першому розділі **«Проблеми збереження та охорони культурної спадщини і досвід проведення реставраційних робіт»** проаналізований стан законодавчої бази, державного обліку, збереження і охорони нерухомої культурної спадщини, простежений стан реставраційної науки в різні історичні періоди та становлення української реставраційної школи. Реставраційна наука відносно молода порівняно з іншими науками, оскільки її зародження починається фактично в XIX - на початку XX століття, проте лише в перших десятиліттях XX століття, з реставрацією церкви св. Василя в Овручі та інших видатних об'єктів приходить остаточне усвідомлення нетотожності реставрації і звичайного ремонту. В цілому, у розділі визначено та достатньо обґрунтовано сформульовані сучасні проблеми реставраційної справи в Україні.

В той же час зміст підрозділів першого розділу відрізняється повторами інформації (наприклад, структура корпорації Укрреставрації наведена у роботі двічі на рис. 1.2.2. та на рис. 1.4), змішуванням різнорідної інформації, наявністю недоречних для даного розділу моментів (наприклад, Порядок проведення даного дослідження розміщений у 1 розділі, а не у 2-гому). Також слід відмітити, що висновки розділу занадто розвинені за обсягом та частково дублюють текст розділу.

Специфічний підхід автора дослідження до розгляду явища реставрації не як до певної сукупності відреставрованих об'єктів-пам'яток з певним переліком визнаних реставраційних методів, а як до системного явища в межах цілої галузі зумовив розроблену методику дослідження, яка викладена в другому розділі **«Основи методології дослідження пам'яток архітектури-об'єктів реставрації»**. Поряд з загальноприйнятими науковими методами, які застосовуються в подібних дослідженнях, автор розглядає об'єкт реставрації одночасно і як архітектурно-конструктивну систему, яка складається із несучих та огорожуючих конструкцій (дах, завершення, стіна, фундамент), і як сукупність поверхонь екстер'єру (дах, завершення, стіна) та інтер'єру (стеля, стіни, підлога) з одночасними утилітарними функціями, семантичними і морфологічними ознаками. Це великий здобуток роботи, бо такий ієрархічний поділ об'єкту реставрації на компоненти та елементи дозволяє упорядкувати проблеми, які в реставраційній галузі пов'язані з аварійним станом окремих частин об'єкту, та знайти методи їх вирішення, які відповідають конкретними умовами і поставленими завданнями.

Але на жаль головна ідея автора декомпозиції об'єкту реставрації на елементи і підсистеми та їх різні аспекти не отримує чіткого оформлення у якості єдиної графічної моделі. Слід визначити також обмеженість архітектурно-конструктивної системи об'єкту, представленої на рис. 2.3, бо вона достовірна при стіновій конструктивній схемі будівлі. Також у всій роботі спостерігається нечітке визначення самої моделі, на стор. 43 вступу вона отримує назву «інформаційно-логічна модель об'єкту», на стор. 44 йдеться

мова про «структурно-логічну модель об'єкту», а стор.128 містить «структурно-логічні моделі предмету охорони». Не чітко визначені й застосовані методи і наукові підходи, на яких базується дослідження: у вступі заявлений системний аналіз, на стор. 108 (п.2.1) – системний підхід, далі по тексту другого розділу активно використовується посилання на системно - структурний аналіз. На рис.2.1 представлена авторська структура дослідження, але вже на стор. 115 з посиланнями на той же рис. 2.1. автором зазначено: «...перелічені методи... не мали змоги вирішити завдання дослідження об'єктів архітектури з достатньою мірою достовірності та повноти», що спростовує попередні тези.

В третьому розділі **«Методи реставрації елементів архітектурно-конструктивних систем, інтер'єрів і об'єктів монументально-декоративного мистецтва»** автор аналізує визнані реставраційні методи ліквідації аварійного стану елементів архітектурно-конструктивних систем, звертаючи особливу увагу на те, що в основі більшості проблем аварійного стану є порушення статичності системи «основа – фундамент – споруда», що призводить до поступового аварійного стану більшості складових об'єкту реставрації. Методи подолання аварійного стану основ і фундаментів в більшості випадків є першочерговими і належать до категорії найбільш відповідальних і складних. Крім існуючих методів ліквідації аварійного стану основ і фундаментів, серед яких в якості найбільш виправданого і широко застосованого для різних умов названо метод застосування буроін'єкційних паль для підсилення основ і фундаментів, ґрунтовно проаналізовано методи ліквідації аварійного стану інших основних компонентів архітектурно-конструктивних систем: стін, перекриттів, завершень, дахів і зазначено ефективність застосування кожного методу для конкретних умов.

Слід зазначити, що це найбільш чіткий, аргументований та найбільш цінний розділ роботи з практичної та наукової точки зору. Також важливим результатом розділу є пропозиції з розроблення експертної системи (ЕС) з реставраційно-відновлювальних робіт архітектурних об'єктів. По суті, це

розроблений алгоритм дій за схемою “якщо (перелік проявів проблем для конкретного компоненту чи елемента архітектурно-конструктивної системи) .... то (перелік методів вирішення проблем)”.

Для інформаційно-методичного забезпечення реставраційної діяльності автором запропоновано чотири групи експертних систем (ЕС): 1) «спостереження» – моніторинг пам’яток архітектури; 2) «діагностика» – встановлення причинно-наслідкових зв’язків, прогнозування наслідків виявлених ушкоджень, рекомендації по ліквідації наслідків; 3) «проектування» об’єктів реставрації за окремими компонентами і елементами будівель та узгодження прийнятих рішень; 4) «планування» – виконання ремонтно - реставраційних робіт.

В четвертому розділі **«Досвід реставрації пам’яток архітектури в Україні»** послідовно описаний процес реставрації видатних пам’яток України - Національної філармонії України, Одеського оперного театру та «Будинку з химерами» по вул. Банковій,10. В п’ятому розділі **«Методи відтворення видатних пам’яток архітектури»** проаналізований вітчизняний досвід відтворення частково та повністю зруйнованих пам’яток – серед них Михайлівський Золотоверхий собор, Успенський собор Києво-Печерської Лаври, Свято-Володимирський собор в Херсонесі. Для кожного об’єкта описані передумови відтворення, стадії відтворення, починаючи від передпроектних робіт, наголошено на унікальних реставраційних методиках, застосованих вперше. Але слід зазначити, що розділи мають скоріше монографічний характер, містять цікаву інформацію для проведення екскурсій по об’єктах та, на жаль, у висновках розділів узагальнення методів відтворення та реставрації видатних пам’яток не було зроблено. А порушена проблема відновлення повністю зруйнованих пам’яток в першому розділі не отримала в п’ятому розділі повноцінного обґрунтованого рішення, а звелася до прикладів реституції окремих об’єктів.

У шостому розділі **«Перспективи розвитку реставраційної галузі в Україні»** автор розробляє етапи проведення моніторингу стану збереження

пам'яток архітектури і містобудування. Визнається необхідність створення системи спеціально уповноважених органів охорони культурної спадщини, в складі яких мають бути створені інформаційно-аналітичні центри з певною ієрархічною структурою та з завданням моніторингу підконтрольних територій.

Але розділ перевантажений історією «Укрреставрації», обсягами робіт в різні періоди її розвитку та іншими другорядними фактами, які не працюють на висновки розділу, а запропоновані організаційні заходи щодо удосконалення реставраційної роботи в Україні недостатньо опрацьовані. Окрема інформація у 6 розділі (стор. 357) вже була представлена у першому розділі дослідження (стор.59).

В цілому дисертація виконана на достатньому науковому рівні, з великою кількістю науково-аналітичного матеріалу, розробленого автором, який представлений вперше. Загальні висновки відповідають поставленим завданням та відображають основні результати дисертаційного дослідження.

Результати дослідження широко представлені в наукових фахових вітчизняних і закордонних збірках та доповнені численними актами впровадження. Автореферат відповідає змісту дисертації і розкриває її основні положення.

Зауваження до дисертації і автореферату стосуються наступного:

- в роботі не достатньо представлений аналіз закордонного досвіду в галузі реставрації, відтворення архітектурних пам'яток, а також організації пам'яткоохоронної галузі в умовах ринкової економіки та децентралізації влади, тому прогнози автора по перспективному плануванню реставраційної галузі в Україні мають дискусійний характер;

- заявлені у роботі проблеми та завдання варті декількох дисертаційних досліджень, внаслідок чого частина висновків дослідження задекларована та не має достатньої глибини обґрунтування. На мій погляд, слід було звузити завдання дослідження, більш детально розвинути та узагальнити унікальні практичні напрацювання автора з методів реставрації архітектурних об'єктів та їх елементів, які так цілісно були викладені у 3-ому розділі даного дослідження;

- в дисертації нерівномірно викладений матеріал у різних розділах, висновки в авторефераті за обсягами перевищують окремі розділи;

- тексти дисертації та автореферату містять багато неточних висловів, помилок та повторів, про що вже було зазначено вище.

Всі вказані зауваження знижують науковий рівень даної роботи.

В цілому результати дисертаційного дослідження мають важливе теоретичне та практичне значення для вітчизняної реставраційної галузі, особливо в умовах кризового стану галузі.

Дисертація Миколи Івановича Орленка є завершеною науковою працею, яка пов'язана з актуальним завданням вирішення проблем реставраційної галузі, аналізу реставраційних методів і пропозицій розвитку галузі на перспективу. Її автор М.І. Орленко є сформованим науковцем, який довів свою здатність професійно і на сучасному рівні вирішувати науково-прикладні задачі. Тема представленої роботи та її зміст відповідають вимогам ДАК, що пред'являються до дисертаційних робіт.

Враховуючи вищевикладене, вважаю, що дисертація «Проблеми та методи реставрації пам'яток архітектури в Україні (XI - поч. XX ст.)» відповідає вимогам, які висуваються ДАК України до докторських дисертацій, а її автор **Микола Іванович Орленко** заслуговує присудження наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури».

Доктор архітектури, доцент, завідувач кафедри
архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища
Харківського національного університету
міського господарства
ім. О.М. Бекетова

Г.О.Осиченко

Підпис Г.О.Осиченко засвідчую:
Нач. відділу кадрів ХНУМГ імені О.М. Бекетова

